Eiropas Savienības
Oficiālais Vēstnesis

LV
C sērija

C/2024/6604

7.11.2024.

KOMISIJAS PAZIŅOJUMS

par starptautiskās sadarbības un iesaistes stratēģisko satvaru saistībā ar Regulu (ES) 2023/1115, ar ko paredz noteikumus par to, kā Savienības tirgū darīt pieejamas un kā eksportēt no Savienības konkrētas ar atmežošanu un meža degradāciju saistītas pirmpreces un izstrādājumus

(C/2024/6604)

1. IEVADS

Atmežošana un meža degradācija ir divu nopietnu mūsdienu vides problēmu – klimata pārmaiņu un biodaudzveidības zuduma – pamatā. Apvienoto Nāciju Organizācijas Pārtikas un lauksaimniecības organizācija (*FAO*) lēš, ka no 1990. līdz 2020. gadam atmežošanas dēļ ir zuduši 420 miljoni hektāru meža – platība, kas ir lielāka par Eiropas Savienību. Klimata pārmaiņu starpvaldību padome (*IPCC*) lēš, ka 23 % no siltumnīcefekta gāzu emisiju kopapjoma (2007-2016) rada lauksaimniecība, mežsaimniecība un cita veida zemes izmantošana ([1]). Tajā pašā laikā paredzams, ka, pieaugot pasaules iedzīvotāju skaitam, palielināsies pieprasījums pēc lauksaimniecības zemes un radīsies vēl lielāks spiediens uz mežiem, kā arī būs vērojamas citas tendences, piemēram, bioekonomikas paplašināšanās ([2]). Lai apturētu klimata un biodaudzveidības krīzes, kas apdraud mūsu kopējo nākotni, ir enerģiskāk jācīnās pret atmežošanu un meža degradāciju un visas pasaules līmenī ar lielu noteiktību jāpārorientējas uz ilgtspējīgu ražošanu. Tā palīdzēs risināt arī globālo ūdens resursu krīzi, jo pieejamie zinātniskie pierādījumi liecina, ka pastāv saiknes starp atmežošanu un nokrišņu daudzumu un temperatūras līmeni. Turklāt meži nodrošina svarīgus ekosistēmu pakalpojumus, sākot ar plūdu aizturēšanu un ūdens attīrīšanu un beidzot ar zālēm, un tiem ir būtiska nozīme sabiedrības dekarbonizācijā. Šo pakalpojumu zudums bieži vien vissmagāk skar tieši nabadzīgākos un neaizsargātākos ļaudis.

No ANO 2015. gadā izvirzītajiem 17 ilgtspējīgas attīstības mērķiem (IAM), IAM Nr. 15 ([3]) bija līdz 2020. gadam visā pasaulē apturēt atmežošanu. Tā kā mērķis netika sasniegts, 2021. gada ANO Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām (*UNFCCC*) 26. pušu konferencē (*COP 26*) Glāzgovā ES kopā ar vēl 143 ražotājvalstīm un patērētājvalstīm apņēmās līdz 2030. gadam atmežošanu apturēt un pavērst pretējā virzienā. Glāzgovas *COP28* globālajā izsvēršanā tika atzīts, ka pasaules klimatmitigācijas pūliņos ļoti liela nozīme ir atmežošanas apturēšanai un meža saglabāšanai un atjaunošanai, un Eiropas Komisija turpināja strādāt kopā ar partnervalstīm, lai nodrošinātu sekmīgu pāreju uz neatmežojošām vērtības ķēdēm. To tagad ir atzinuši G7 valstu klimata, enerģētikas un vides ministri Turīnas sanāksmē 2024. gada 29. un 30. aprīlī ([4]) un G7 valstu vadītāji Apūlijas samitā 2024. gada 12.–13. jūnijā ([5]).

Galvenais atmežošanas un meža degradācijas cēlonis ir lauksaimniecības zemes platību paplašināšana tādu preču ražošanai kā soja, liellopu gaļa, palmu eļļa, koksne, kakao un kafija. ES, kas ir liela ekonomika un šo preču patērētāja, atzīst savu daļējo atbildību par atmežošanu un mežu degradāciju visā pasaulē un līdz ar to pienākumu palīdzēt to apturēt. Ir būtiski jau īstenotos piedāvājuma puses pakalpojumus papildināt ar pamatīgiem pieprasījuma puses pasākumiem. Bez tiem pastāvētu risks, ka pieprasījums pēc produktiem, kuru ražošanā ir iejaukta atmežošana, arī turpmāk stimulēs ražošanu un mazinās piedāvājuma puses centienu nesto labumu.

Turklāt saskaņā ar savu stratēģiju "Global Gateway" ES ir apņēmusies veidot noturīgākus savienojumus ar pasauli, tostarp, pateicoties investīcijām tādās sfērās kā zaļā un digitālā pārkārtošanās, augstākiem sociālajiem un vides standartiem un ilgtspējīgākām vērtības ķēdēm.

([1]) Aptuveni 11 % visu emisiju rada mežsaimniecība un cita veida zemes izmantošana, galvenokārt atmežošana, savukārt atlikušie 12 % ir tiešās emisijas, kas nāk no lauksaimnieciskas ražošanas, piem., lauksaimniecības dzīvniekiem un mēslošanas līdzekļiem.
([2]) Kā uzsvērts Komisijas bioekonomikas stratēģijā: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/research-area/environment/bioeconomy/bioeconomy-strategy_en.
([3]) IAM 15.2: "Līdz 2020. gadam sekmēt visu veidu mežu ilgtspējīgu apsaimniekošanu, apturēt atmežošanu, atjaunot degradētos mežus un būtiski palielināt apmežošanu un meža atjaunošanu visā pasaulē".
([4]) https://www.g7italy.it/wp-content/uploads/G7-Climate-Energy-Environment-Ministerial-Communique_Final.pdf.
([5]) https://www.g7italy.it/wp-content/uploads/Apulia-G7-Leaders-Communique.pdf.

2. **ES REGULA PAR NEATMEŽOJOŠĀM PIEGĀDES ĶĒDĒM**

Eiropas zaļā kursa ietvaros Eiropas Komisija sagatavoja ES Atmežošanas regulu (ESAR) ([6]), balstoties uz 2019. gada paziņojumu "Pastiprināt ES rīcību ar mērķi aizsargāt un atjaunot pasaules mežus". ESAR stājās spēkā 2023. gada 29. jūnijā, un to sāks piemērot no 2024. gada 30. decembra (attiecībā uz mikrouzņēmumiem un mazajiem uzņēmumiem — no 2025. gada 30. jūnija).

ESAR ir pirmais šāda veida tiesību akts, kura mērķis ir izskaust ES ražošanas un patēriņa stimulētu atmežošanu un mežu degradāciju. Šis ir nozīmīgs instruments, kas palīdz izpildīt globālās saistības, kas izvirzītas IAM, Kuņminas–Monreālas globālajā biodaudzveidības satvarā un Parīzes nolīgumā.

ESAR ir vienveidīgi piemērojama konkrētām pirmprecēm un izstrādājumiem, ko laiž ES tirgū un eksportē no ES tirgus, un tā ir izstrādāta, lai nodrošinātu vienlīdzīgu attieksmi un nediskriminēšanu saskaņā ar Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO) noteikumiem. Visiem tirgus dalībniekiem, kuri iecerējuši darboties ESAR aptverto pirmpreču un izstrādājumu ES tirgū, būs jāpiekopj neatmežojošas ražošanas prakse un jāgādā par piegādes ķēdes pārredzamību. Tā kā pasaulē pieaug pieprasījums pēc neatmežojošiem izstrādājumiem, ESAR paver arī komerciālas iespējas stiprināt neatmežojošu izstrādājumu tirdzniecību un sniegt lielākas iespējas ilgtspējīgiem aktoriem visā pasaulē.

Lai atvieglotu regulas īstenošanu, sasniegtu tās mērķus un nodrošinātu taisnīgu un iekļaujošu pārkārtošanos uz neatmežojošām un likumīgām piegādes ķēdēm, regulas 30. pantā ir paredzēta cieša starptautiskā sadarbība un iesaiste, kuras pamatā ir īpašs stratēģiskais satvars. ESAR 30. panta 1. punktā ir noteikts:

"*Komisija – Savienības vārdā – un ieinteresētās dalībvalstis, izmantojot esošās un turpmākās partnerības un citus attiecīgus sadarbības mehānismus, iesaistās koordinētā pieejā ar tām ražotājvalstīm un to daļām, uz kurām attiecas šī regula, jo īpaši tām, kuras saskaņā ar 29. pantu ir klasificētas kā augsta riska valstis un to daļas, lai kopīgi pievērstos atmežošanas un meža degradācijas pamatcēloņiem. Komisija izstrādā visaptverošu Savienības stratēģisko satvaru šādai iesaistei un apsver attiecīgo Savienības instrumentu mobilizēšanu.*"

Tas nozīmē, ka uzmanības centrā ir sadarbība ar ražotājvalstīm, lai atvieglotu ESAR īstenošanu, cita starpā ņemot vērā relevantās ilgtspējas iniciatīvas un paraugpraksi valsts, reģionālā un pasaules līmenī.

Līdztekus ES pastiprina sadarbību ar citām valstīm, kas lielos daudzumos patērē pirmpreces un līdz ar to stimulē atmežošanu, pie efektīviem pieprasījuma puses pasākumiem, kas var palīdzēt sasniegt 2030. gada mērķi. Intensīvāku dialogu par rīcībpolitiku un pasākumiem, kuru mērķis ir apturēt atmežošanu un mežu degradāciju, ES risina arī relevantajos daudzpusējos forumos.

ES ir apņēmusies efektīvi īstenot ESAR, strādājot dialogā un partnerībā ar ražotājvalstīm. Tāpēc ES ir pastiprinājusi centienus apmainīties ar informāciju par dažādiem ESAR pamatelementiem, jo īpaši tādos aspektos kā īpaša daudzpusēja ieinteresēto personu platforma un tehniskās diskusijas ar ražotājvalstīm un ieinteresētajām personām, tostarp ar ES delegāciju starpniecību. ES arī dara pieejamus dažādus atbalsta rīkus, lai ieinteresētajām personām, kuras skar šīs regulas noteikumi, palīdzētu sagatavoties savu pienākumu izpildei. To vidū var minēt šādus:

a) **bieži uzdotiem jautājumiem (BUJ)** veltīts dokuments ([7]) (to regulāri atjaunina), kura uzdevums ir skaidrot dažādus ESAR noteikumus;

([6]) Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2023/1115 (2023. gada 31. maijs), ar ko paredz noteikumus par to, kā Savienības tirgū darīt pieejamas un kā eksportēt no Savienības konkrētas ar atmežošanu un meža degradāciju saistītas pirmpreces un izstrādājumus, un ar ko atceļ Regulu (ES) Nr. 995/2010 (OV L 150, 9.6.2023., 206. lpp., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2023/1115/oj).

([7]) https://environment.ec.europa.eu/publications/frequently-asked-questions-deforestation-regulation_en.

b) **oficiāli norādījumi**, kuros precizēti atsevišķi būtiskākie ESAR īstenošanas aspekti, jo īpaši "izmantošanas lauksaimniecībā" definīcija, sertifikācija, likumība un citi jautājumi, ko izvirzījušas ieinteresētās personas ES un pasaulē;

c) **ES atmežošanas novērotava** — Komisijas nodrošināts bezmaksas rīks ([8]), kas ļauj ikvienam lietotājam piekļūt zinātniskiem datiem par pasaules meža segumu (sīkāku informāciju sk. 5.5. iedaļā).

Turklāt regulas 29. panta 3. punktā ir noteikts, ka zema un augsta riska valstis vai to daļas klasificē, "*pamatojoties uz objektīvu un pārredzamu Komisijas novērtējumu un ņemot vērā jaunākos zinātniskos pierādījumus un starptautiski atzītus avotus.*" Šajā sakarā ES uzskata, ka ir ļoti svarīgi izstrādāt pamatotā metodikā balstītu visaptverošu riska klasifikācijas sistēmu, lai iegūtu pārliecinošus, pārbaudāmus un ticamus datus, pamatojoties uz visaptverošu kvantitatīvās un kvalitatīvās informācijas novērtējumu saskaņā ar regulas 29. panta 3. un 4. punktu. ES ir arī apņēmusies stiprināt dialogu un sadarbību ar esošām vai potenciālām augsta riska valstīm, lai palīdzētu tām riska līmeni samazināt (sk. pielikumu).

Šajā dokumentā ir izklāstīts šis stratēģiskais satvars, kas vajadzības gadījumā būs pamats analīzei par atsevišķām valstīm.

3. ATMEŽOŠANAS STRATĒĢISKĀS IESAISTES SATVARA MĒRĶI

Stratēģiskās iesaistes satvara vispārīgais mērķis ir **partnerībā ar valstīm un ieinteresētajām personām visā pasaulē**, pamatojoties uz vairākiem iedibinātiem principiem un visās relevantajās vērtības ķēdēs atbalstīt centienus kopīgi novērst atmežošanas un meža degradācijas pamatcēloņus pirmām kārtām, bet ne tikai, ESAR darbības jomā.

Satvara konkrētie mērķi ir šādi.

— Spēcināt divpusēju, reģionālu, starptautisku un daudzpusēju ieinteresēto personu dialogu un sadarbību, ciktāl tas skar rīcībpolitiku un darbības, kas veltītas atmežošanas un mežu degradācijas apturēšanai, tostarp mežu saglabāšanai un ilgtspējīgai izmantošanai, kā arī ilgtspējīgai zemes izmantošanai, pirmpreču ražošanai, pārstrādei, patēriņam un tirdzniecībai.

— Stiprināt kopīgu darbu skartajām trešām valstīm ar mērķi rast ekonomiskus stimulus mežu saglabāšanai un veicināt investīcijas ilgtspējīgās piegādes ķēdēs.

— Palīdzēt ražotājvalstīm un reģioniem, jo īpaši tiem, kuri ir vājāki un kurus apdraud liels atmežošanas risks, atvieglot to pāreju uz neatmežojošām un likumīgām piegādes ķēdēm.

— Turpināt sadarbību ar citām patērētājvalstīm, lai panāktu, ka tiek pieņemtas stingras prasības nolūkā līdz minimumam samazināt šo valstu patēriņa stimulēto atmežošanu un mežu degradāciju.

Satvarā vispārīgi izklāstītas galvenās vajadzības un prioritātes sadarbībai ar trešām valstīm, kuras attiecīgā gadījumā būtu jāņem vērā ES, dalībvalstu un attīstības finansēšanas iestāžu (AFI) sadarbības plānos un stratēģijās. Tāpat satvara mērķis ir iezīmēt virzienu tādu piemērotu instrumentu iespējamai ieviešanai, kuri varētu palīdzēt ESAR īstenošanai.

([8]) https://forest-observatory.ec.europa.eu/

Satvars arī paver iespēju ES un tās dalībvalstīm turpināt iesaisti attiecīgajos daudzpusējos forumos, piemēram, Konvencijā par bioloģisko daudzveidību (KBD), ANO Vispārējā konvencijā par klimata pārmaiņām (*UNFCCC*), ANO Konvencijā par cīņu pret pārtuksnešošanos (*UNCCD*), Pārtikas un lauksaimniecības organizācijā (*FAO*), ANO Vides asamblejā (*UNEA*), ANO Mežu forumā, Pasaules Tirdzniecības organizācijā (PTO), kā arī G7 un G20 un Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijā (ESAO). Vispārējais mērķis ir veicināt vienotu izpratni par to, ka visā pasaulē ir jāpāriet uz ilgtspējīgu un neatmežojošu lauksaimniecisko ražošanu, jāstiprina ilgtspējīga meža apsaimniekošana, jāattīsta pārredzamas un neatmežojošas ilgtspējīgas piegādes ķēdes un jāveido attiecīga atbalstoša rīcībpolitika. ES un tās dalībvalstis turpinās centienus un sadarbību ar partneriem visā pasaulē, lai apzinātu un saskaņotu stingrus standartus un definīcijas, kas nodrošina gan mežu un citu dabisko ekosistēmu, gan ar to saistīto cilvēktiesību augstu aizsardzības līmeni.

4. ATMEŽOŠANAS STRATĒĢISKĀS IESAISTES SATVARA PRINCIPI

Satvara īstenošanā ES un tās dalībvalstis ievēros šādus **astoņus pamatprincipus**.

1) **Pastāvīgs dialogs un sadarbība ar attiecīgajām trešām valstīm** nolūkā apmainīties ar informāciju par praksi un centieniem un palīdzēt tām radīt tādu vidi, kas sekmē iekļaujošu un taisnīgu pārkārtošanos uz neatmežojošām piegādes ķēdēm; te tiks izmantoti gan jau esoši, gan jauni mehānismi, piemēram, strukturēti dialogi, administratīvas vienošanās, esošie nolīgumi vai šo nolīgumu noteikumi. Iesaiste ietvers arī citas darbības, lai atbalstītu partnervalstis pārejā uz pārredzamākām piegādes ķēdēm, veidojot jaunas vai esošas izsekojamības sistēmas, lai nodrošinātu jaunus standartus un atvieglotu informācijas apmaiņu visā piegādes ķēdē. Viens no pasākumiem ir daudzpusējā ieinteresēto personu platformā, kas veltīta pasaules mežu aizsardzībai un atjaunošanai, demonstrēt labo praksi digitālajā jomā, jo īpaši attiecībā uz izsekojamības risinājumiem ar ģeolokāciju. Tas ir īpaši svarīgi tām valstīm, kuras saskaņā ar 29. pantu (valstu novērtējums) klasificētas kā augsta riska valstis atmežošanas un meža degradācijas aspektā.

2) **Atbalsts pasākumiem**, kas vērsti uz mežu saglabāšanu, atjaunošanu un ilgtspējīgu izmantošanu, atmežošanu, meža degradāciju un pāreju uz ilgtspējīgu pirmpreču ražošanu, patēriņu, pārstrādi un tirdzniecības metodēm. Te ietilpst ilgtspējīgas zemes izmantošanas prakse un izsekojamības sistēmas, kā arī mazo lauksaimnieku piekļuve tirgiem, finansējumam un tehnoloģijām.

3) Ražotājvalstīs un patērētājvalstīs **gūtās pieredzes un iedibinātās labās prakses lietderīga izmantošana**; te ietilpst veiksmīgi ES sadarbības projekti, iniciatīvas un relevantā paraugprakse, piemēram, saistībā ar cīņu pret nelikumīgu mežizstrādi, ES Ilgtspējīga kakao iniciatīvu, esošo sertifikāciju un trešo personu verifikācijas shēmām, tostarp izsekojamību.

4) **Atbalsts** visu to attiecīgo ieinteresēto personu **iesaistei** valsts līmenī, kurām ir nozīmīga loma virzībā uz ilgtspējīgu lauksaimniecību, meža apsaimniekošanu un neatmežojošām piegādes ķēdēm ražotājvalstīs un patērētājvalstīs. Šīs ieinteresētās personas cita starpā ir valsts un vietējās iestādes, privātais sektors, tostarp sīksaimnieki un ražotāju apvienības, pilsoniskā sabiedrība, vietējās kopienas un pirmiedzīvotāji.

5) **Pieeja, kas vērsta uz cilvēktiesībām**, proti, atmežošanas vai meža degradācijas skarto tiesību (tostarp pirmiedzīvotāju, vietējo kopienu un paražu īpašumtiesību subjektu tiesību) aizsardzību un šo grupu lomas stiprināšanu mežu aizsardzībā.

6) **Pārredzamība un piekļuve informācijai.** Te ietilpst sabiedrības līdzdalība lēmumu pieņemšanā, publiska piekļuve dokumentiem, kas saistīti ar meža un lauksaimniecības piegādes ķēdēm, un tiesu iestāžu pieejamība (piekļuve administratīvām vai tiesas procedūrām ar mērķi pārskatīt iestāžu lēmumus, darbības vai bezdarbību).

7) **Sinerģija ar citām ES rīcībpolitikas iniciatīvām**, piemēram, tām, kas veltītas piespiedu darbam, ilgtspējīgam finansējumam, uzņēmumu pienākumam veikt pienācīgu pārbaudi ilgtspējas aspektā, kā arī plašākai vides rīcībpolitikai un ES stratēģijai "Global Gateway".

8) **Koordinācija ar attiecīgajiem attīstības partneriem**, lai sekmētu komplementaritāti un savstarpēji pastiprinošu atbalstu.

5. DARBA PRIORITĀRĀS JOMAS

Centienos sekmēt pāreju uz globālu, neatmežojošu vērtības ķēdi un sasniegt ES "Global Gateway" mērķus ES un tās dalībvalstis sadarbojas, lai izvērstu nepieciešamo atbalstu un koordināciju nolūkā nodrošināt iekļaujošu un taisnīgu pārkārtošanos uz neatmežojošām un likumīgām ES ienākošām un no tās izejošām piegādes ķēdēm. Tāpēc ir apzinātas piecas plašas prioritāro vajadzību jomas. Tās ir orientējošas un tiks sīkāk analizētas valstu un reģionālā līmenī:

5.1. Atbalsts sīksaimniekiem

Būtisku daļu no dažādu ESAR aptverto pirmpreču un izstrādājumu produkcijas pasaulē piegādā tieši mazie lauksaimnieki jeb sīksaimnieki. ESAR noteiktie juridiskie pienākumi attiecas uz tirgus dalībniekiem un tirgotājiem, kas laiž un dara pieejamus produktus ES tirgū. Tomēr, tā kā tirgus dalībniekiem būs vajadzīga informācija no iepriekšējiem piegādes ķēdes posmiem, tie var prasīt, lai mazie lauksaimnieki sniedz zināmu daudzumu informācijas. Ražotāju galvenie uzdevumi ir nodrošināt produkcijas likumību, nepārveidot meža zemi par lauksaimnieciskai izmantošanai domātu zemi un sniegt ģeolokācijas datus, kurus var iegūt ar vienkāršiem tehniskiem līdzekļiem un kuri ir jānoskaidro tikai vienreiz. Tiem nav jāievēro pienācīgas pārbaudes pienākums.

Attiecīgā gadījumā un saskaņā ar noteiktajām ES sadarbības prioritātēm ES un dalībvalstis atbalsta mazo lauksaimnieku iekļaušanu neatmežojošās piegādes ķēdēs. ESAR izsekojamības prasībām vajadzētu nākt par labu mazajiem lauksaimniekiem, jo tās samazina piegādes ķēdes sarežģītību, paver jaunas tirgus iespējas un ļauj panākt taisnīgākas cenas.

Iespējamās darbības varētu būt tehniskā palīdzība un apmācība, piemēram, par ilgtspējīgu lauksaimniecisko un zemes izmantošanas praksi un izsekojamību, kā arī piekļuve finansējumam un attiecīgam aprīkojumam/tehnoloģijām.

ES arī centīsies aizstāvēt mazo lauksaimnieku intereses un tos iesaistīt ES divpusējos dialogos ar attiecīgajām partnervalstu iestādēm un īpašajos atbalsta pasākumos, piemēram, Eiropas komandas iniciatīvā, kas veltīta neatmežojošām vērtības ķēdēm. (sk. 6.2.1. punktu).

1. izcēlums. AL-INVEST VERDE

Al-INVEST VERDE ([9]) ir jau sen izveidota un ES finansēta programma, kuras ietvaros īsteno pasākumus 12 Latīņamerikas valstīs. Pašlaik tiek īstenota jau sestā programmas kārta, ar ko tiek atbalstīta šo valstu pārkārtošanās uz resursefektīvu un apritīgu mazoglekļa ekonomiku un veicināti ilgtspējīgi ražošanas modeļi. Tai ir trīs galvenie komponenti: 1) inovācija un MVU zaļā pārkārtošanās, 2) tehniskā palīdzība publiskajam sektoram, 3) intelektuālā īpašuma izmantošana ilgtspējīgai attīstībai.

Piemēram, MVU komponenta ietvaros Eiropas Komisija palīdz MVU izmantot komerciālās izdevības, ko paver jaunie ES standarti un noteikumi, proti, pārkārtoties uz tīrākiem un efektīvākiem produktiem, procesiem un pakalpojumiem, savukārt valstis pieņem ilgtspējīgākus patēriņa modeļus.

2. izcēlums. ESAR iesaiste Dienvidaustrumāzijā

Projekts "Sastrādāšanās ar Indonēziju, Malaiziju, Laosu, Taizemi un Vjetnamu ar mērķi vairot izpratni un spējas saistībā ar ES pieeju ES izraisītas atmežošanas un mežu degradācijas samazināšanai" (*EUDR Engagement* ([10])) ir iesaistīties dialogā un skaidrojošā darbā ar politiskajām aprindām, mazajiem lauksaimniekiem, privāto sektoru un pilsonisko sabiedrību par ESAR galvenajām izsekojamības prasībām Dienvidaustrumāzijā.

5.2. **Atbalsts kvalitatīvu izsekojamības shēmu izveidei.**

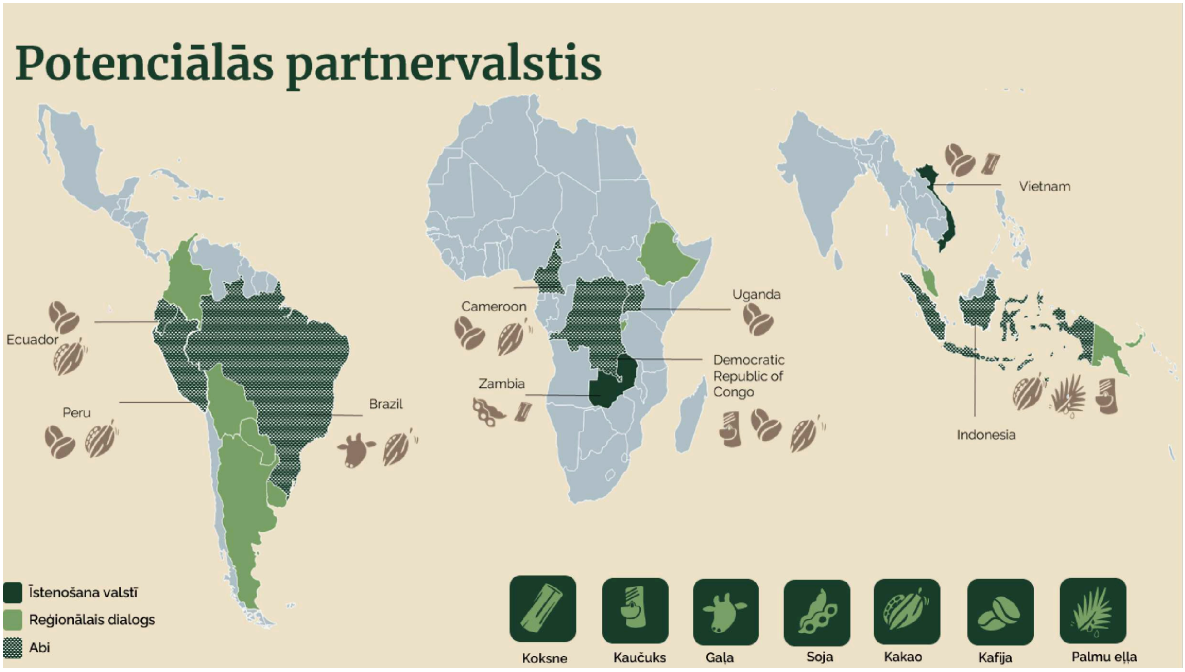
Līdztekus sertifikācijas shēmām un trešo personu verificētām shēmām kvalitatīvas izsekojamības shēmas var palīdzēt tirgus dalībniekiem izpildīt attiecīgās tirgus piekļuves prasības, un tajā pašā laikā ar to starpniecību tiek atzīts uz vietas paveiktais. ES var iesaistīties dialogā un tehniskā sadarbībā ar attiecīgajām ieinteresētajām personām valstu, reģionālā un globālā līmenī. Tā pamatā vajadzētu būt pārredzamai informācijas, datu un paraugprakses apmaiņai. Mērķis ir apzināt, izstrādāt un/vai stiprināt attiecīgās shēmas, galveno uzmanību pievēršot pārredzamībai un izsekojamībai, un nodrošināt to efektīvu īstenošanu un sadarbspēju.

ES atbalsta partnervalstis esošo kvalitatīvo izsekojamības shēmu stiprināšanā, galveno uzmanību pievēršot neatmežojošām piegādes ķēdēm, kuru pamatā ir *FAO* definīcijas un likumības princips. Šajā sakarā ES var finansēt kopīgu analīzi ar partnervalstīm (pēc pieprasījuma), lai apzinātu trūkumus un sagatavotu būtiskākos ieteikumus par to, kas vēl darāms atbilstības panākšanai, kas savukārt visām relevantajām ieientersētajām personām palīdzētu ievākt vajadzīgo informāciju.

Neatmežojošām vērtības ķēdēm veltītās Eiropas komandas iniciatīvas paspārnē jau ir izveidotas vairākas programmas, piem., *SAFE*, Ilgtspējīga kakao iniciatīva un *AL INVEST Verde*, kas sniedz konkrētu atbalstu valstu un vietējām izsekojamības sistēmām partnervalstīs.

([9]) https://alinvest-verde.eu/en_gb/
([10]) https://zerodeforestationhub.eu/projects/eudr-engagement/

ES, Vācijas un Nīderlandes finansētā programma **"Ilgtspējīga lauksaimniecība par labu meža ekosistēmām" (*SAFE*)** sniedz atbalstu valsts un vietējā līmeņa izsekojamības sistēmām dažādās ražotājvalstīs. Brazīlijā *SAFE* atbalsta izsekojamības sistēmas izstrādi lopkopības nozarē, izmantojot daudzpusējo ieinteresēto personu dialoga procesu, ko vada Brazīlijas Klimata, mežu un lauksaimniecības koalīcija. Turklāt *SAFE* mērķis ir palīdzēt Brazīlijas Lauksaimniecības ministrijai ieviest dzīvē Brazīlijas pirmpreču izsekojamības platformu "AgroBrasil + Sustentável".

5.3. **Pāreja uz ilgtspējīgu pirmpreču ražošanu un zemes izmantošanu**

Efektīvāka lauksaimniecības zemes izmantošana un pārkārtošanās uz ilgtspējīgākām lauksaimnieciskās ražošanas metodēm var paātrināt cīņu pret atmežošanu. ES ir apņēmusies izstrādāt un atbalstīt tādas inovatīvas un/vai alternatīvas prakses īstenošanu, kas rod līdzsvaru starp ekosistēmu aizsardzību un nepieciešamību apmierināt globālo pieprasījumu pēc galvenajām lauksaimniecības pamatprecēm.

Eiropas Komisija jau finansē plašu programmu un projektu klāstu, kuru mērķis ir atbalstīt partnervalstis pārejā uz ilgtspējīgu un neatmežojošu lauksaimniecisko ražošanu un kuri izpaužas arī kā tehniskā palīdzība mazajiem lauksaimniekiem un to spēju veidošana.

3. izcēlums. ES Ilgtspējīga kakao iniciatīva

2020. gadā aizsāktā **ES Ilgtspējīga kakao iniciatīva** ([11]) ir daudzpusējs ieinteresēto personu dialogs ES, Kotdivuāras, Ganas un Kamerūnas starpā par ekonomisko, vidisko un sociālo ilgtspēju kakao nozarē. Tā ir ES zaļā kursa pamatiniciatīva, kuras pamatā ir divi galvenie pīlāri:

1. iekļaujošs daudzpusējs ieinteresēto personu dialogs, t. s. **Kakao sarunas**, ko organizē Eiropas Komisija ar mērķi rast vienprātību un apzināt prioritārās darbības nozarē;

2. finansiāls un tehnisks atbalsts, galvenokārt no **reģionālās Ilgtspējīga kakao programmas** (*SCP*), kas ir 25 miljonu €EUR vērta, Kotdivuārai, Ganai un Kamerūnai domāta programma, kuras mērķis ir nodrošinātu nepieciešamos resursus, lai būtu iespējams sekmīgi īstenot pasākumus, kas noteikti daudzpusējā ieinteresēto personu dialogā. Programmas resursus papildina arī pašu valstu līdzekļi. Pie pasākumiem var minēt šādus: atmežošanas monitoringa spēju veidošana, izsekojamības sistēmu izstrāde, kakao ražošanas publisko/privāto standartu un sertifikācijas uzlabošana un specifisku lauksaimniecisko prakšu, piem., agromežsaimniecības, novērtēšana.

Dialogs vainagojās ar panākumiem 2022. gada jūnijā, kad ieinteresētās personas apstiprināja Ilgtspējīga kakao ceļvedi un izveidoja "Ilgtspējīga kakao alianses" ceļvedi.

5.4. **Iesaiste regulatīvo pasākumu un vides standartu izstrādē visā pasaulē**

Apturēt atmežošanu visā pasaulē izdosies tikai tad, ja risināsies politisks dialogs ar citiem lieliem patēriņa tirgiem, lai veicinātu līdzīgas rīcībpolitikas pārņemšanu. ES cieši sadarbojas ar līdzīgi domājošām patērētājvalstīm un to piegādes ķēdes ieinteresētajām personām, lai daudzpusējos forumos sasniegtu kopīgos atmežošanas mērķus. Tas tiek darīts, apzinot un pilnveidojot paraugpraksi un paņēmienus, regulatīvus pasākumus, augstākus vidiskos standartus, pienācīgas pārbaudes pasākumus un korporatīvo sociālo atbildību, kā arī iespējamu kopīgu atbalstu mazo lauksaimnieku lomai neatmežojošās piegādes ķēdēs. Šajā sakarā ES mērķis ir vairot izpratni par ES pieeju cīņā ar atmežošanu, kā arī palielināt informētību par nepieciešamību pilnveidot neatmežojošas piegādes ķēdes visā pasaulē, pamatojoties uz starptautiski izmantotām, piemēram, *FAO*, definīcijām, lai izpildītu kopīgās starptautiskās saistības klimata un biodaudzveidības jomā. ES arī izmantos instrumentus, kas atbalsta publiskās pārvaldes iestādes, jo īpaši tādās sfērās kā tuvināšanās ES tiesību aktiem, to piemērošana un izpilde un partnervalstu labāka iepazīstināšana ar ES paraugpraksi, lai tā paaugstinātu vides standartus. Piemēram, ES institūciju stiprināšanas instrumenti *TAIEX* (tehniskās palīdzības un informācijas apmaiņas instruments) ([12]) un *Twinnig* ([13]), kur koleģiāla rakstura pasākumi saved kopā publiskā sektora ekspertus no ES dalībvalstīm un partnervalstīm.

5.5. **Zināšanu un inovācijas vairošana**

Saskaņā ar ES pētniecības un inovācijas pamatprogrammu ES mērķis ir radīt jaunas zināšanas un zinātniskos datus, kā arī izstrādāt inovatīvus risinājumus un tehnoloģijas, kas var veicināt pāreju uz ilgtspējīgu lauksaimniecisko ražošanu, ilgtspējīgu zemes izmantošanu un neatmežojošām piegādes ķēdēm, paātrināt cīņu pret atmežošanu visā pasaulē un stimulēt ilgtspējīgu aprites bioekonomiku.

([11]) https://africa-knowledge-platform.ec.europa.eu/story_life_cycle.
([12]) https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/funding-and-technical-assistance/taiex_en.
([13]) https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/funding-and-technical-assistance/twinning_en.

Konkrētāk, ES ir izveidojusi **ES Atmežošanas un meža degradācijas novērotavu** ([14]), ko vada Kopīgais pētniecības centrs (*JRC*). Tā nodrošina piekļūstamus zinātniskus datus par pasaules meža seguma izmaiņām un tirdzniecību ar ESAR aptvertajām pirmprecēm, kuri var noderēt publiskām struktūrām, patērētājiem un privātajam sektoram. Novērotavas izstrādātajām kartēm nav juridiska spēka, bet tās ir vērtīgs rīks, kas palīdz novērtēt risku un tirgus dalībniekiem ievērot ESAR, lai gan tas neatbrīvo tirgus dalībniekus no pienācīgas pārbaudes pienākuma. Novērotava izmanto un turpinās izmantot jau esošos monitoringa instrumentus, tostarp *Copernicus* produktus un citus publiski vai privāti pieejamus avotus, kā arī cieši sadarbosies un uzturēs sakarus ar partnervalstīm, piemēram, saistībā ar pierādījumiem. Tā arī centīsies rast sinerģiju ar citām relevantām rīcībpolitikas norisēm, piemēram, ES tiesību aktiem par meža monitoringu un Eiropas Meža informācijas sistēmu (*FISE*).

4. izcēlums. Eiropas Pētniecības padomes veiksmīgie projekti, kas finansēti no ES pētniecības un inovācijas pamatprogrammām "Apvārsnis 2020" un "Apvārsnis Eiropa"

INCLUDE ([15]) projekts (2016.–2021. gads), kurā analizēta atmežošanas ietekme uz marginalizētām grupām, piemēram, mazajiem lauksaimniekiem un pirmiedzīvotāju kopienām, koncentrējoties uz Argentīnas Čakosalteņo reģionu.

Projektā FORESTPOLICY ([16]) (2021.–2026. gads) tiek pētīts, vai uzņēmumu atmežošanas apturēšanas politika palīdz palēnināt mežu izciršanu un vai vidiskā efektivitāte marginalizē nabadzīgākos lauksaimniekus vai, gluži otrādi, nāk tiem par labu. Tā mērķis ir arī noskaidrot faktorus, kuru dēļ piegādes ķēdes politika sekmējas vai nesekmējas.

Projektā SUSTAINFOREST ([17]) (2021–2026) tiek analizēts, kāda ir ekoloģiski un ekonomisku nozīmīgu meža nogabalu interaktīvā loma lietusmežu un savannas zonu lauksaimniecības ainavās Togo, Beninā, Nigērijā un Kamerūnā.

6. **ĪSTENOŠANAS RĪKI**

6.1. **Informēšana un dialogs**

Lai īstenotu satvara principus un mērķus, ES ESAR un plašāku cīņu pret globālo atmežošanu un mežu degradāciju padarīs par neatņemamu ES zaļās diplomātijas daļu. Tālab ES, pirmkārt un galvenokārt, īstenos atklātu, godīgu un stratēģisku dialogu ar partnervalstīm un reģioniem, izmantojot attiecīgos divpusējos, divpusējos reģionālos un starptautiskos forumus.

Būtiskākie dialoga risināšanas forumi ir šādi.

— **Starptautiskā līmenī** ES turpinās atmežošanas problēmai veltīto informēšanas un iesaistes darbu G7 un G20, ESAO, *UNFCCC*, *UNCCD*, KBD, *FAO* un PTO, kā arī citos attiecīgos forumos.

— **Reģionālā un divpusējā līmenī** atmežošanas jautājumu iestrādā visos relevantajos sadarbības satvaros, kuros tiek risināts politiskais dialogs, tostarp oficiālajos politiskajos un nozaru dialogos, zaļajās aliansēs un partnerībās, kā arī tehniskās palīdzības projektos, maksimāli balstoties uz esošajiem mehānismiem un procesiem.

— Arī **ES brīvās tirdzniecības nolīgumi** (BTN) un **ekonomisko partnerattiecību nolīgumi** (EPN) ar partnervalstīm un reģioniem paver iespējas dialogam un sadarbībai ilgtspējas (tostarp ar atmežošanu saistītos) jautājumos, kur iesaistītas abu pušu kompetentās iestādes un pilsoniskā sabiedrība.

([14]) https://forest-observatory.ec.europa.eu/forest/gfc2020.
([15]) https://cordis.europa.eu/project/id/681518.
([16]) https://cordis.europa.eu/project/id/949932.
([17]) https://cordis.europa.eu/project/id/101001200.

— Runājot par **ekspertu līmeni**, 2020. gada oktobrī Eiropas Komisija izveidoja **Daudzpusējo ieinteresēto personu platformu, kas veltīta pasaules mežu aizsardzībai un atjaunošanai,** ar mērķi palīdzēt aizsargāt un atjaunot pasaules mežus; šī platforma ir ar ESAR īstenošanu saistītas informācijas apmaiņas forums, kurā iesaistītas patērētājvalstis un ražotājvalstis, pilsoniskās sabiedrības organizācijas un nozares apvienības. Sanāksmes notiek regulāri, un platformā var piedalīties ieinteresētās personas no partnervalstīm.

5. izcēlums. Daudzpusēja ieinteresēto personu platforma, kas veltīta pasaules mežu aizsardzībai un atjaunošanai

Komisija 2020. gadā izveidoja Daudzpusēju ieinteresēto personu platformu, kas veltīta pasaules mežu aizsardzībai un atjaunošanai un kuras mērķis ir likumdošanas procesā iesaistīt ieinteresētās personas, pētniekus un trešās valstis. Platformas sanāksmes notiek regulāri. Daudzpusējās ieinteresēto personu platformas dalībnieki, tostarp partnervalstis, piedalās likumdošanas procesā, proti, tiek rīkoti īpaši darbsemināri, Komisija sniedz jaunāko informāciju, tiek izsludināti aicinājumi sniegt atsauksmes un viedokļus. Pārejas periodā regulāras sanāksmes nodrošina, ka tiek apspriesti visi ESAR ieviešanai relevantie jautājumi un ka tiek uzklausīti ieinteresēto personu viedokļi. Tas turpināsies arī īstenošanas posmā. Platforma ir arī vieta, kur dalīties paraugpraksē, piemēram, par izsekojamības un mazo lauksaimnieku jautājumiem.

Līdztekus dalībvalstīm platformā piedalās arī visu attiecīgo rūpniecības nozaru un pilsoniskās sabiedrības pārstāvji, kā arī partnervalstu pārstāvji.

Sīkāka informācija, tostarp darba kārtība, protokoli, visas prezentācijas un citi būtiski materiāli ir atrodami Komisijas reģistra tīmekļa vietnē ([18]).

6.2. **Īpašas iniciatīvas**

Līdztekus informēšanai un dialogam ES ciešā sadarbībā un koordinācijā ar dalībvalstīm, izmantojot "Eiropas komandas" pieeju, arī turpmāk piedāvās atbalstu un izvērtēs turpmākus pasākumus saistībā ar neatmežojošām vērtības ķēdēm ([19]). Turklāt ES stiprinās sadarbību ar AFI un privāto sektoru, lai piesaistītu ilgtermiņa investīcijas neatmežojošām vērtības ķēdēm saskaņā ar ES stratēģijas "Global Gateway" mērķiem. ES arī turpinās kopt partnerības ar attiecīgajām starptautiskajām iestādēm (piemēram, PTO, ESAO, Pasaules Banku, ANO Vides programmu, *FAO* u. c.), lai panāktu straujāku globālo virzību uz atmežošanas apturēšanu.

6.2.1. *Eiropas komandas iniciatīva "Neatmežojošas vērtības ķēdes"*

Lai veicinātu iekļaujošu pārkārtošanos uz ilgtspējīgu un neatmežojošu ražošanu partnervalstīs, *UNFCCC* COP28 laikā ES un tās dalībvalstis uzsāka globālu Eiropas komandas iniciatīvu (EKI) "Neatmežojošas vērtības ķēdes", kura sastāv no šādiem elementiem.

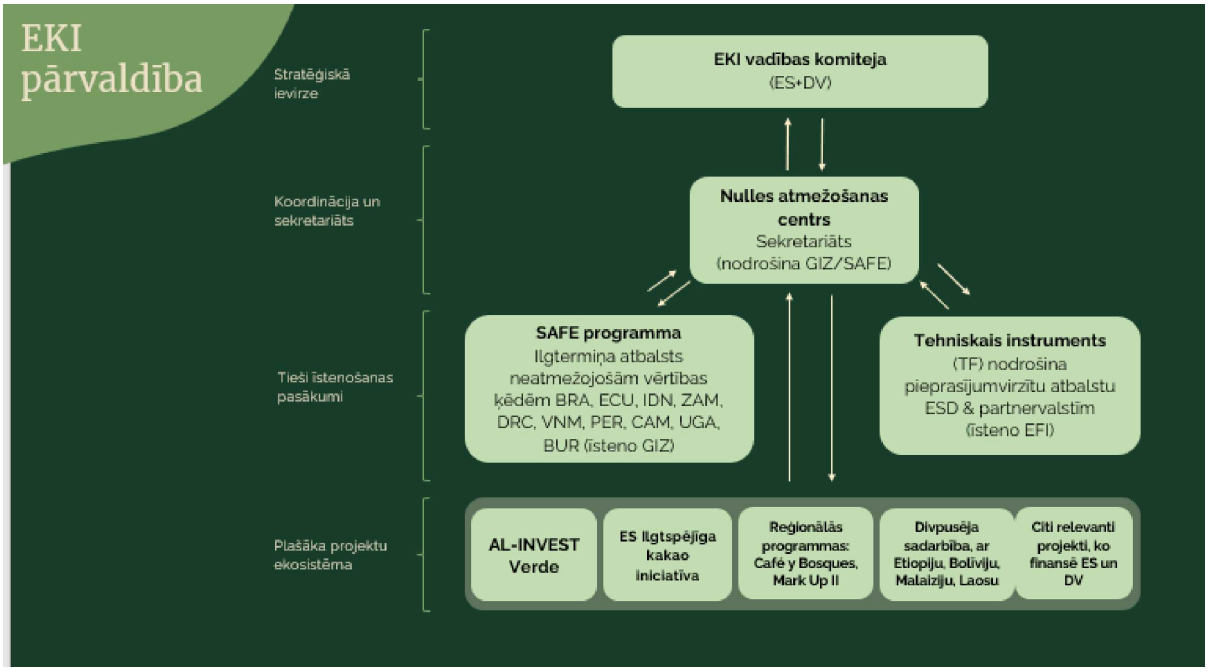
a) **EKI centrs** informēs partnervalstis par neatmežojošām vērtības ķēdēm un veiks zināšanu pārvaldību, lai relevantos jau esošos ES un dalībvalstu projektus koordinētu ar gaidāmajām EKI mērķu realizācijas darbībām. Tas nodrošinās, ka ir iespējams labāk saskaņot dažādās EKI darbības, kas saistītas ar neatmežojošām vērtības ķēdēm ražotājvalstīs, apzināt nepilnības un novērst dublēšanos.

b) Programma **"Ilgtspējīga lauksaimniecība par labu meža ekosistēmām" (*SAFE*)** ir pamatakmens, uz kura balstās EKI darbības Brazīlijā, Ekvadorā, Indonēzijā un Zambijā. Turpinās darbs pie Vjetnamas atbalstīšanas, un 2024 gadā valstu sarakstam pievienosies arī KDR. Programma ir vērsta uz atbalstu mazajiem lauksaimniekiem pārejā uz ilgtspējīgām un neatmežojošām vērtības ķēdēm un palīdzību ražotājvalstīm radīt labvēlīgu vidi, lai nodrošinātu piekļuvi ES tirgum. Pateicoties gaidāmajam dalībvalstu ieguldījumam, *SAFE* nākotnē tiks paplašināta.

([18]) https://ec.europa.eu/transparency/expert-groups-register/screen/expert-groups/consult?lang=en&groupID=3282.

([19]) 2021.–2024. g. periodam ES ir piešķīrusi 1 miljardu EUR vērtas dotācijas mežu aizsardzībai, atjaunošanai un ilgtspējīgai apsaimniekošanai partnervalstīs un 2,5 miljardus EUR vērtas dotācijas ilgtspējīgas lauksaimniecības atbalstam.

c) **Neatmežojošām vērtības ķēdēm paredzēts tehniskais instruments** ir elastīgs instruments, ko liek lietā pēc pieprasījuma, lai ražotājvalstīm palīdzētu gūt zināšanas par tehniskajām prasībām, piemēram, ģeolokāciju, zemes izmantošanas kartēšanu un izsekojamību, īpašu uzmanību pievēršot mazo lauksaimnieku iekļaušanai. Šīs darbības tiks cieši koordinētas ar ES delegācijām un ar EKI centra starpniecību tiks saskaņotas ar jau esošiem projektiem, tostarp *SAFE*, lai radītu sinerģiju un izvairītos no dublēšanās.

6.2.2. *Meža partnerības*

ES stratēģijas "Global Gateway" kontekstā ES īsteno **meža partnerības (MP)** ar līdzīgi domājošām partnervalstīm, lai rastu ilgtermiņa un holistisku satvaru mežu saglabāšanai, tajā pašā laikā piešķirot tiem vērtību un stimulējot sociālekonomisko attīstību. Meža partnerībās galvenā uzmanība ir pievērsta meža pārvaldības uzlabošanai, tostarp daudzu ieinteresēto personu līdzdalībai, meža resursu vērtības ķēžu stiprināšanai, stabilas un likumīgas uzņēmējdarbības vides stimulēšanai un meža produktu tirdzniecības ilgtspējas nodrošināšanai, uzsvaru liekot uz likumību, ilgtspēju un atmežošanas apturēšanu.

Konkrētāk, MP var palīdzēt partneriem izprast piemērojamos leģislatīvos un neleģislatīvos standartus un pielāgoties tiem. Tās palīdzēs izstrādāt un īstenot meža produktu izsekojamības sistēmas, tostarp balstoties uz daudzsološo pieredzi, kas gūta ar brīvprātīgiem partnerattiecību nolīgumiem (BPN) saskaņā ar Meža tiesību aktu ieviešanas, pārvaldības un tirdzniecības (*FLEGT*) rīcības plānu ([20]) un kokmateriālu likumības nodrošināšanas sistēmām. ESAR balstās uz pieredzi, kas jau gūta saistībā ar ES Kokmateriālu regulu (ESKR) un *FLEGT* regulu ([21]), un izvirza vēl citas prasības, ne tikai likumību, kas jāievēro, lai nodrošinātu, ka ES tirgū laistie kokmateriāli ir neatmežojoši. MP mērķis ir arī piedāvāt lielākus ekonomiskos stimulus nodrošināt augstākus vides standartus, uzlabot uzņēmējdarbības vidi un pilnveidot piekļuvi finansējumam. MP mērķis ir palīdzēt partnervalstīm apturēt atmežošanu un meža degradāciju, kad tās īsteno savu saskaņā ar Parīzes klimata nolīgumu nosprausto nacionāli noteikto devumu un globālajā biodaudzveidības satvarā izveidotās nacionālās biodaudzveidības stratēģijas un rīcības plānus. ES jau ir noslēgusi MP ar Gajānu, Hondurasu, Mongoliju, Kongo Republiku, Ugandu un Zambiju un pēta iespējas partnerības paplašināt, balstoties uz savu pieredzi šajā jomā.

([20]) Ietekmes novērtējums "Ar ES tirgū laisto produktu saistītā atmežošanas un meža degradācijas riska samazināšana" (https://environment.ec.europa.eu/topics/forests/deforestation/regulation-deforestation-free-products_en) un ES Koksnes regulas un *FLEGT* regulas derīguma pārbaude (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52021SC0328)

([21]) Ietekmes novērtējums "Ar ES tirgū laisto produktu saistītā atmežošanas un meža degradācijas riska samazināšana" un ES Koksnes regulas un *FLEGT* regulas derīguma pārbaude.

6.2.3. *Citas nozīmīgas iniciatīvas*

ES ir vēl citas ilgtspējīgas meža apsaimniekošanas un mazo lauksaimnieku atbalsta programmas ES stratēģijas "Global Gateway" un Eiropas Fonda ilgtspējīgai attīstībai ietvaros. Sk. 4. izcēlumu par konkrētiem piemēriem Latīņamerikā.

Turklāt, kas būs stājusies spēkā ES Direktīva par uzņēmumu pienācīgu rūpību attiecībā uz ilgtspēju (*CSDDD*), turpmākajos atbalsta pasākumos tiks izmantota ar šo direktīvu saistīta komplementāra pieeja. Tālab ES cita starpā sniegs atbalstu trešo valstu valdībām, privātajam sektoram un pilsoniskajai sabiedrībai, lai veicinātu izpratni par attiecīgajām ESAR un *CSDDD* prasībām un to nesto labumu (piemēram, labāka cilvēktiesību un darba tiesību aizstāvība, labāka vides aizsardzība, vietējo kopienu iesaistīšana, stabilas piegādes ķēdes, lielāka noturība utt.), tajā pašā laikā neatstājot novārtā specifiskās problēmas, kas skar galvenās ieinteresētās personas. Šajā sakarā īpaši svarīga būs Eiropas komandas iniciatīva par ilgtspēju globālajās vērtības ķēdēs, kuras mērķis ir atbalstīt *CSDDD* īstenošanu trešās valstīs. Piemēram, tās palīdzības dienests dalīsies ar relevantu informāciju, sniegs norādījumus un attiecīgā gadījumā darbosies sinerģijā ar EKI centru, kas veltīts neatmežojošām vērtības ķēdēm.

ES arī sniedz **specifisku atbalstu valstu līmenī**, ņemot vērā faktiskās vajadzības ražotājvalstīs un finansējumu, kas piešķirts saskaņā ar Kaimiņattiecību, attīstības sadarbības un starptautiskās sadarbības instrumentu (*NDICI*).

Visbeidzot, **Eiropas attīstības finanšu iestādes (AFI)**, kā arī starptautiskās finanšu iestādes (SFI) kāpina savu apņemšanos paplašināt ilgtermiņa investīciju portfeļus neatmežojošās piegādes ķēdēs. Piemēram, Eiropas Investīciju banka (EIB) 2022. gada decembrī izdeva īpašu rokasgrāmatu par to, kā palielināt finansējumu mežsaimniecības nozarē ([22]).

Konkrēts piemērs ir projekts "Iekļaujoši un ilgtspējīgi meži Marokā" ([23]), ar kura starpniecību EIB piešķīra 100 miljonu EUR lielu aizdevumu, lai atbalstītu Marokas mežu iekļaujošu un ilgtspējīgu attīstību. Šo darbību, kas atbalsta Marokas mežu stratēģiju 2020.–2030. gadam, piecu gadu laikā īstenos Nacionālā Ūdens un mežu aģentūra (*ANEF*). Savukārt Moldovas Republikā Eiropas Savienība sadarbībā ar Pasaules Banku ir atbalstījusi valsts apmežošanas programmas sagatavošanu un tāmēšanu ([24]). Tiek lēsts, ka 2023. gadā pieņemtā Nacionālā meža paplašināšanas un atjaunošanas programma izmaksās gandrīz 759 miljonus EUR ([25]). Austrumu partnerības valstīs ES un Pasaules Banka sadarbojas, lai uzlabotu tiesisko regulējumu un spēju risināt atmežošanas problēmu, kas ir daļa no programmas "EU4Environment" attiecīgā pīlāra.

([22]) https://www.eib.org/en/publications/20220173-forests-at-the-heart-of-sustainable-development.

([23]) https://www.eib.org/en/press/all/2023-558-maroc-bei-monde-100-millions-forets-inclusives-durables#:~:text=The%20EIB%20has%20granted%20a%20loan%20of%20%E2%82%AC100,the%20National%20Agency%20for%20Water%20and%20Forests%20%28ANEF%29.; https://www.eib.org/en/projects/all/20220943.

([24]) https://www.worldbank.org/en/news/feature/2024/05/21/investing-in-moldova-s-forest-biodiversity-to-build-a-more-sustainable-future.

([25]) https://www.eu4environment.org/news/how-the-european-union-jointly-with-the-world-bank-helps-moldova-green-its-landscapes/

6. izcēlums. ES stratēģija "Global Gateway" — pašreizējās programmas un iniciatīvas, kas nes labumu ilgtspējīgiem mežiem un ilgtspējīgām lauksaimniecības vērtības ķēdēm Latīņamerikā

— **AMAZONIA +** ir ES finansēta programma, kas tika uzsākta 2023. gadā, lai uzlabotu Amazones baseina valstu (Bolīvijas, Brazīlijas, Kolumbijas, Ekvadoras, Gajānas, Peru, Surinamas un Venecuēlas) spējas cīnīties pret atmežošanu un meža degradāciju, sadarbojoties ar vietējām, reģionālajām un valstu valdībām, kā arī vietējām kopienām un pirmiedzīvotājiem.

— **PIECI VIDUSAMERIKAS DIŽMEŽI** ir Eiropas komandas iniciatīva, kas palīdz aizsargāt reģiona pēdējos atlikušos dižmežus. Uzsvars tiek likts uz zinātnisku datu sniegšanu par šo mežu stāvokli, izmantojot ES kosmosa programmas; efektīvu meža pārvaldību un neatmežojošām vērtības ķēdēm; kā arī vides tiesībām.

— Saskaņā ar EUROCLIMA programmu (kas tika uzsākta 2008. gadā) ES cita starpā atbalsta nozari "Mežs, biodaudzveidība un ekosistēmas" 18 Latīņamerikas valstīs. Līdz šim galvenā uzmanība pievērsta inovatīviem projektiem un institucionālajām spējām saglabāt dabas resursus, palielināt ekosistēmu oglekļa sekvestrēšanu un uzlabot dabas virzītu cilvēku noturību pret klimata pārmaiņu ietekmi saskaņā ar publisko politiku. ES arī palīdzēja izveidot reģionālu Pirmiedzīvotāju platformu Amazones sadarbības līguma organizācijas ietvaros, lai nodrošinātu, ka valdības vadītajos biodaudzveidības aizsardzības, klimatadaptācijas un klimata pārmaiņu mazināšanas centienos tiek ņemtas vērā šo iedzīvotāju tradicionālās zināšanas un prakse.

7. izcēlums. "Terre Verde" — ilgtspējīgas lauksaimniecības un mežsaimniecības programma

Komisija 2022. gadā pieņēma jaunu programmu ([26]) 115 miljonu EUR apmērā, lai atbalstītu Marokas lauksaimniecības un mežsaimniecības nozaru ekoloģisku, iekļaujošu un inovatīvu attīstību. Programmas "Terre Verte" mērķis ir atbalstīt Marokas 2020.–2030. gada nacionālo stratēģiju ("Zaļā paaudze" un "Marokas meži") īstenošanu, veicinot ekoloģisku pārkārtošanos, kas stimulē pienācīgas kvalitātes nodarbinātības iespēju radīšanu Marokā lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē. Tā ir daļa no ES un Marokas zaļās partnerības, kas ir pirmā šāda ES iniciatīva ar partnervalsti. Tās mērķis ir stiprināt Eiropas zaļā kursa ārējo dimensiju ar pasākumiem uz vietas, un paredzams, ka tā kļūs par paraugu līdzīgām partnerībām ar citām valstīm, tostarp Āfrikas kontinentā.

7. **SECINĀJUMI**

Satvars ir visaptveroša struktūra sadarbībai ar partnervalstīm pie ESAR jautājumiem, kas ir daļa no kopīgā globālā uzdevuma apturēt atmežošanu.

Satvara stūrakmens ir kopīgs darbs ar partneriem — pie regulas īstenošanas, pie atmežošanas apturēšanas līdz 2020. gadam, kā to paredz IAM, pie mežu izzušanas apturēšanas un apvēršanas līdz 2030. gadam saskaņā ar Glāzgovas apņemšanos.

Partnerības galvenais mērķis ir veicināt taisnīgu un iekļaujošu pārkārtošanos uz neatmežojošām lauksaimniecības piegādes ķēdēm, nevienu neatstājot novārtā. ES turpinās ar partneriem un ieinteresētajām personām kopīgi strādāt pie efektīviem pieprasījuma un piedāvājuma puses pasākumiem un to pašreizējiem centieniem panākt ilgtspēju, kā arī palīdzēs tiem izprast piemērojamos standartus un pielāgoties tiem.

Šī partnerība tiek īstenota, izmantojot informatīvu, politisku un rīcībpolitisku dialogu, īpašus atbalsta pasākumus, tostarp tehnisko palīdzību, investīcijas un zināšanu un inovācijas attīstību.

([26]) https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/eu-morocco-green-partnership-commission-adopts-key-programme-support-agricultural-and-forestry-2022-10-25_en#:~:text=The%20programme%20%E2%80%9CTerre%20Verte%E2%80%9D%20aims%20to%20contribute%20to,in%20Morocco%20in%20the%20agricultural%20and%20forestry%20sector.

Tā aptver plašu ieinteresēto personu klāstu, piemēram, reģionālās, valsts un vietējās iestādes, galvenos vērtības ķēžu dalībniekus, tostarp lielos uzņēmumus, tirgotājus, mazos lauksaimniekus un patērētājus, kā arī pilsonisko sabiedrību, pirmiedzīvotāju tautas un vietējās kopienas.

Lai partnerība būtu patiesi efektīva, Eiropas Komisija turpinās sadarboties ar dalībvalstīm un Eiropas AFI. Tas arī veicinās ciešāku sadarbību ar attiecīgajām starptautiskajām organizācijām.

Tomēr partnerības panākumi būs atkarīgi arī no ES partneru apņemšanās sasniegt globālos atmežošanas apturēšanas mērķus, par ko liecina valstu centieni izstrādāt savu uz ilgtspēju balstītu ražošanas politiku un pienācīgas rūpības prasības un pievienoties tam, lai starptautiskā mērogā atbalstītu augstākus vides standartus.

PIELIKUMS

Salīdzinošās novērtēšanas metodikas vispārīgie principi

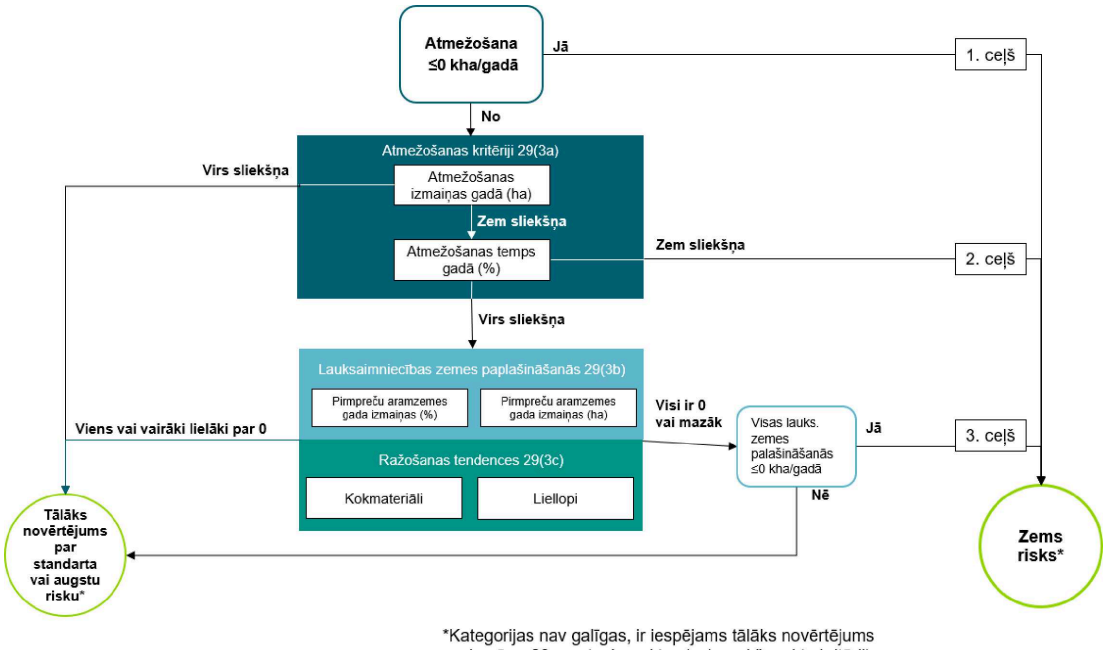
Saskaņā ar ESAR noteiktajiem pienākumiem Eiropas Komisija izstrādā valstu salīdzinošās novērtēšanas sistēmu, kā noteikts minētās regulas 29. pantā, un pirmo sarakstu, kas tiks publicēts īstenošanas aktā. Šā procesa laikā Komisija sadarbosies ar attiecīgajām partnervalstīm. Šis saraksts tiks regulāri atjaunināts, ņemot vērā jaunus pierādījumus.

Lai, pirms tiek publicēts īstenošanas akts un attiecīgais saraksts, nodrošinātu pilnīgu pārredzamību, Komisija šajā dokumentā izklāsta salīdzinošās novērtēšanas metodikas vispārīgos principus.

Šīs sistēmas mērķis ir klasificēt valstis kā **zema, standarta vai augsta riska valstis**; tas tirgus dalībniekiem palīdz īstenot pienācīgas pārbaudes procesus, bet kompetentajām iestādēm — veikt efektīvu monitoringu un panākt atbilstību. Turklāt tā ir stimuls ražotājvalstīm uzlabot savu lauksaimnieciskās ražošanas sistēmu ilgtspēju un līdz minimumam samazināt to ietekmi uz atmežošanu. Tā arī paver iespējas Komisijai iesaistīties konsultācijās un dialogos ar prioritārajām valstīm.

Komisijas metodikas pamatu pamats ir apņemšanās nodrošināt **taisnīgumu, objektivitāti un pārredzamību**. Tās pamatā ir **kvantitatīvi kritēriji**, kuru pamatā ir zinātniski pierādījumi un starptautiski atzīti jaunākie pieejamie dati, galvenokārt no Apvienoto Nāciju Organizācijas Pārtikas un lauksaimniecības organizācijas Globālā meža resursu novērtējuma. Koncentrēdamās uz šiem izmērāmajiem faktoriem, Komisija nodrošina, ka klasifikācijas procesa pamatā ir pārliecinoši dati, kas attiecīgā gadījumā ir kombinēti ar **kvalitatīvā novērtējuma** metodiku.

Metodika, pēc kuras valstis klasificē kā zema riska valstis, ietver rūpīgu kvantitatīvu novērtējumu saskaņā ar ESAR 29. panta 3. punktā uzskaitītajiem kritērijiem, galvenokārt skatot atmežošanu gan absolūtā izteiksmē (gadā zudušie meža hektāri), gan relatīvā izteiksmē (gadā zudušā meža seguma procentuālā daļa), ņemot vērā globālos bruto atmežošanas vidējos rādītājus. Sk. zemāk kvantitatīvā novērtējuma vizuālo atveidojumu.

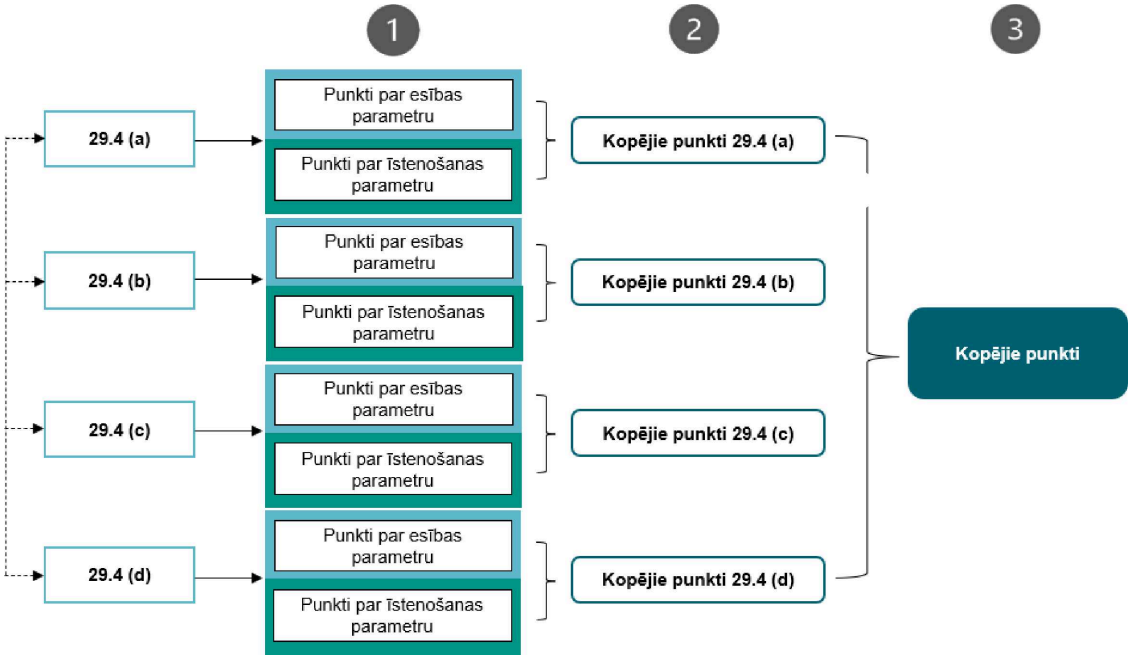
Ar šo metodiku lielākā daļa pasaules valstu tiks klasificētas kā "zema riska valstis". Tas dod iespēju kolektīvos centienus un resursus koncentrēt uz mežu aizsardzību tajās ģeogrāfiskajās teritorijās, kurās atmežošanas problēmas ir akūtākas. Tas arī palīdz nospraust sasniedzamus mērķus valstīm, kurām vajadzīgi uzlabojumi, un samazina tirgus dalībnieku izmaksas.

Runājot par augsta riska valstīm, līdz brīdim, kas klasifikāciju pārskatīs, šajā kategorijā īpaša uzmanība tiek pievērsta valstīm, uz kurām attiecas ANO Drošības padomes un ES Padomes sankcijas, jo šo valstu vērtības ķēdēs ir īpaši grūti veikt pienācīgu pārbaudi.

Visas pārējās valstis, kas nav klasificētas kā zema vai augsta riska valstis, paliek standarta riska kategorijā. Šajā kategorijā salīdzinošās novērtēšanas metodika ļauj izmantot īpašu pieeju valstīm, kas atrodas riska kategorijas zemākajā vai augstākajā līmenī, gan absolūtā izteiksmē (gadā zudušie meža hektāri), gan relatīvā izteiksmē (gadā zudušā meža seguma procentuālā daļa). Šīs valstis būs Komisijas prioritāte. Līdztekus Komisija var iesaistīties darbā ar citām valstīm, jo īpaši ar tām, kuras lielos apjomos tirgo ES ESAR aptvertās pirmpreces.

Kvalitatīvā metodika palīdzēs risināt dialogus ar šīm valstīm, lai uzlabotu to atmežošanas situāciju un, iespējams, izvairītos no klasificēšanas par augsta riska valsti, tostarp attiecīgā gadījumā veicot novērtējumus reģionālā līmenī.

Kvalitatīvajā novērtējumā ir ņemti vērā EUDR 29. panta 4. punktā uzskaitītie kritēriji, konkrētāk: iesniegtā informācija par to, kā tiek faktiski aptvertas lauksaimniecības, mežsaimniecības un zemes izmantošanas radītās emisijas un piesaistījumi, pildot nacionāli noteikto devumu, ievērojot *UNFCCC*; līgumi un citi instrumenti starp attiecīgo valsti un Savienību un/vai tās dalībvalstīm, ar kuriem pievēršas atmežošanai un meža degradācijai un veicina attiecīgo pirmpreču un attiecīgo izstrādājumu atbilstību 3. pantam un to efektīvu īstenošanu; spēkā esošie valsts vai pašvaldību tiesību akti; tādu relevanto datu pieejamība un pārredzamība, kas attiecas uz cilvēktiesību, pirmiedzīvotāju, vietējo kopienu un citu paražu lietojumtiesību turētāju tiesību ievērošanu vai efektīvu izpildi; un ANO Drošības padomes vai Eiropas Savienības Padomes noteiktās sankcijas attiecībā uz attiecīgo pirmpreču un attiecīgo izstrādājumu importu vai eksportu. Sk. zemāk kvalitatīvā novērtējuma vizuālo atveidojumu.

Paralēli notiks saziņa ar visām pārējām relevantajām valstīm, tostarp tām, kuras ievērojamos apjomos tirgojas ar ES ar ESAR aptvertajām pirmprecēm.

Lai nodrošinātu, ka tiek ņemti vērā jaunākie pieejamie zinātniskie dati, valstu klasifikācija ir dinamisks process, ko regulāri pārskata gan kvantitatīvā, gan kvalitatīvā izteiksmē. Ik pēc pieciem gadiem ir pieejami jauni *FAO* dati, un regula paredz, ka brīdī, kad tas notiek, ir jāuzsāk pārskatīt valstu klasifikāciju. Komisija paredz pirmo pārskatīšanu 2026. gadā.

Kopumā Komisijas salīdzinošās novērtēšanas sistēma ir būtisks instruments globālajos centienos apkarot atmežošanu un mežu degradāciju. Piemērojot stingru, uz datiem balstītu un pārredzamu metodiku, Komisija ir apņēmusies nodrošināt, ka ESAR tiek īstenota gan efektīvi, gan taisnīgi.